

JOOS DE DAMHOUDER: PRAXIS RERUM CRIMINALIUM

PETRA KUBÍČKOVÁ

Abstrakt: Provinční soudy bývaly od počátku 16. století obsazovány v právu neškolenými laiky a v této souvislosti vznikala potřeba zpřístupnit znalost práva v knižní podobě. Vzdělání právníci sestavovali příručky v národních jazycích, podíleli se na nich překladatelé, tiskaři a vazači knih dávali zase psanému vědění solidní formu. Autory těchto nových právních příruček, tzv. *Praxis*, které nahrazovaly starší *Zrcadla*, nebyli žádní písaři, ale právníci, jež vycházeli zejména ze svých zkušeností v právní praxi. Adresáty těchto příruček byli neškolení právní praktici. Na severu Evropy v polovině 16. století udával ráz právní praxi především Joos de Damhouder (1507–1581) svojí do několika jazyků přeloženou knihou *Praxis rerum criminalium* (1551–1552), která se vyznačovala mnohačetnými ilustrativními dřevorezy, které doplňovaly a svým způsobem komentovaly text.

Klíčová slova: Právo, Praxis, reformace, univerzity, soudy, Nizozemí, Německo, Damhouder, Wielant, trest, přístupky, procesy, čarodějnictví, tortura, dřevorezy, ilustrace, de Jode.

Období evropské reformace zásadním způsobem změnilo v několika málo desetiletích obraz Evropy. Zatímco si Nizozemí vybojovalo ve válce se Španělskem svou státní i náboženskou nezávislost, v Anglii došlo k radikální roztržce s Římem, ve Francii šlo o znovuzřízení monarchistického centralismu a ve Svaté říši římské o nový vztah císaře ke knížatům. Tato krvavá desetiletí 16.–17. století se nijak zvlášť nedotkla civilního práva, naopak ke změně pomalu docházelo v oblasti práva ústavního.¹

V každodenním životě se pomalu prosazovalo na úkor domácích práv právo římské, a to jak v městském tak i v zemském právu, v luterské církvi platilo stále právo kanonické a právnícké řemeslo se vyučovalo podle italské metody. Oživení a zesvětštění vědy a kultury ovšem vyvolalo v Evropě vlnu zakládání nových univerzit, přičemž právo zakládat univerzity si začala nárokovat také zemská knížata. Lantkrabě Hessenský například založil luteránskou univerzitu v Marburku, tzv. Římem luteránů byla univerzita ve Wittenberku, kalvinisté měli univerzitu v Leydenu, katolíci našli záštitu víry na univerzitě v Lovani. Také právníků se samozřejmě dotýkalo toto nové dělení univerzit podle vyznání, ale předmětem jejich studia zůstávalo římské právo, *corpora iuris*. Kdo chtěl něco znamenat, ovládal ale vedle řečtiny a ciceronské latiny také hebrejštinu a většinou pohrdal středověkou latinou, humanismus obnovil práci s římskými právními prameny, razilo se heslo „ad fontes“. Těžiště evropské právní vědy se přeneslo do Francie, do Bourges, kde se během 16. století setkávali mnozí významní učenci a moderní právníci (Alciatus, Duarenus, Cuiacius a Donellus, Hotmann, Gothofredové). Z Bourges také vzešel nový vědecký program humanistů, což byla nová metoda studia práv, učení „*mos gallicus*“, postavená na znalosti latinského a řeckého jazyka a celého *Corpus iuris civilis*. Ve zkratce šlo o zjednodušení a očistění práva, o dosažení jasností slov a pojmů, o přesné pochopení textu *Corpus iuris* pomocí jazykové a srovnávací metody a o vznik přesných definicí v právníckém oboru.²

1 HATTENHAUER, H. *Evropské dějiny práva*. Praha: C.H. Beck, 1998, 708 s. ISBN 80-7179-056-7. s. 338.

2 HATTENHAUER, H. *Evropské dějiny práva*. Praha, 1998, s. 342, 345.

16. a 17. století se stala obdobím nového zaznamenávání práva. Například ve Francii bylo zvykové právo a jeho obrovské množství norem dosud zaznamenáváno v soukromých zápisech, ale nyní se příležitost chopila ústřední, čili královská moc. Každý kraj měl v té době své vlastní manželské, rodinné či dědické právo a královská iniciativa špěla k zákonnému zakotvení místních zvyklostí. Nastalo tak období rozsáhlého zapisování práva, a tyto zákony odvozené od zvykového práva pak v následujících stoletích určovaly právní praxi v provinciích a městech.

Královské vlády v Evropě by ale nebyly tak úspěšné, kdyby neměly k dispozici sebevědomý právnícký stav, obeznámený jak s právní vědou, tak s praxí. Stát musel věnovat pozornost prostému člověku, pokud chtěl na cestě k absolutismu spojit ve svých rukou veškerou moc, a tento náročný úkol dodal významu učení o trestním právu. To bylo doposud jednou z oblastí civilního práva, kdy se většinou dávala přednost vyrovnání mezi pachatelem a obětí, než přímému potrestání. Nyní již ale dozrál čas, aby trestní právo dostalo vrchnostenský a donucovací charakter.³

Největší zájem mezi poddanými vzbuzoval trestní zákoník. Příkladem takového nového typu byla *Constitutio Criminalis Carolina* císaře Karla V. z r. 1532, čili nejznámější zákon Svaté říše římské. Byl sepsán učenými právníky v němčině, obsahoval procesní řády a ustanovení o trestech a prakticky sjednocoval trestní právo v celé střední Evropě.⁴ Brzy poté začaly vznikat obsáhlé právní komentáře a příručky, ve kterých jejich autoři rozebírali jednotlivé skutkové podstaty trestných činů, úmysly, pokusy, pomoc, otázky zavinění apod. Byl to především *Tractatus criminalis* Itala Tiberia Decania, na severu pak udával ráz právní praxi především Joos de Damhouder (1507–1581) svojí do několika jazyků přeloženou knihou, *Praxis rerum criminalium* (1551–1552).

Začaly vznikat encyklopedie práva psané národními jazyky. Městské i vrchnostenské soudy bývaly od počátku 16. století obsazovány v právu neškolenými laiky, a v této souvislosti vznikla potřeba zpřístupnit znalost práva v knižní podobě. Vzdělaní právníci sestavovali příručky v národních jazycích, podíleli se na nich i překladatelé, tiskaři a vazači knih dávali zase psanému vědění solidní formu. Autory těchto nových právních příruček, tzv. *Praxis*, které nahrazovaly starší *Zrcadla*, nebyli žádní písaři, ale právníci, jež vycházeli zejména ze svých zkušeností v právní praxi. Adresáty těchto příruček byli neškolení právní praktici.⁵

Joos de Damhouder se narodil 25. 11. 1507 v Bruggách jako syn Simona a Marie de Roodes. Jeho rodiče patřili k bohatým měšťanům, kteří byli schopni a ochotni platit synovi právnícké vzdělání. Joos studoval nejprve v Lovani, později přešel na renomovanou právníckou fakultu v Orléans, kde také získal titul. Po svých studiích se přestěhoval zpět do rodných Brugg, kde se oženil s bohatou měšťankou. Nejprve byl jmenován městským soudcem, přesněji městským soudcem z lidu, ovšem v r. 1537 zanechal své funkce⁶ a začal působit jako právní poradce městského úřadu u soudu ve správních záležitostech. Zabýval se i tehdejší delikátní rozepří mezi městem a církví v souvislosti reorganizace místní sociální pomoci chudým. Tato jeho činnost vedla k vydání knihy *Patrocinium pupillorum, minorum atque prodigorum* (Bruggy 1544), která se věnovala roli města při organizování sociální pomoci. Pod titulem *Subhastationum compendiosa exegesi* následovala brzy kniha s podobnou tematikou, která se věnovala otázce prodeje sirotčího majetku. Obě knihy se objevily ve víceterém vydání, k tomu byly přeloženy do francouzštiny, němčiny a polštiny.⁷

3 HATTENHAUER, H. *Evropské dějiny práva*. Praha, 1998, s. 352.

4 KINCL, J. *Obecné dějiny státu a práva*. Praha: Univerzita Karlova, 1973, s. 167.

5 HATTENHAUER, H. *Evropské dějiny práva*. Praha, 1998, s. 167.

6 Damhouder, J. de. In: *Historicum.net: Home* [online]. 2012 [cit. 2012-10-13]. Dostupné z: http://www.historicum.net/no_cache/persistent/artikel/1588-1.

7 STOLLEIS, M. *Juristek. Ein biographisches Lexikon von der Antike bis 20. Jahrhundert*. München, 1995, s. 159.

Obrázek č. 1: Portrét Damhoudera z jeho *Praxis rerum civilium*. Antverpiae 1596.

Kolem roku 1550 přešel Damhouder do nového úřadu městského soudního písaře v trestně-právních záležitostech. Brzy poté se rozhodl k sepsání trestně-právního traktátu. I když byla práce na traktátu skončena mezi lety 1551–1552, jeho *Enchiridion rerum criminalium* bylo vydáno v Lovani až v r. 1554. Zpoždění vydání bylo zapříčiněno tím, že Damhouder chtěl svoji knihu rozšířit o ilustrace a tyto důležité dřevorezy byly doručeny teprve roku 1554. Ve stejném roce později v Antverpách vyšla jeho práce pod názvem *Praxis rerum criminalium*, krátce nato následována francouzským a holandským vydáním, v r. 1565 vydáním německým. Jeho dílo podrobně vysvětlovalo trestně-právní procedury a četné dřevorezy, které doprovázely jednotlivé procesní fáze a trestné činy, či mučení byly tehdy takřka revoluční novinkou.

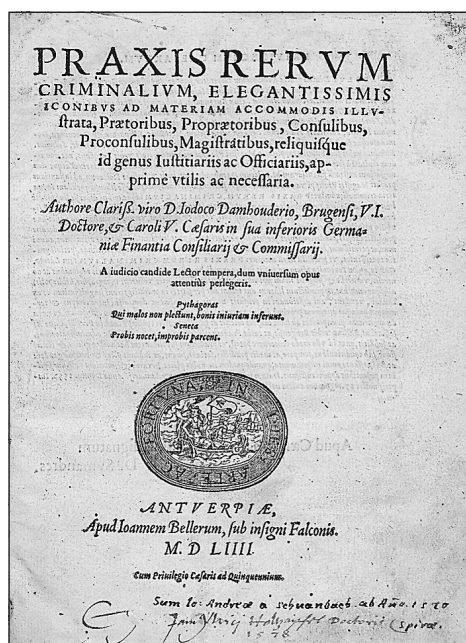
V roce 1551 byl J. Damhouder jmenován španělskou regentkou, místodržitelkou Marií Uherskou, členem habsbursko-nizozemské finanční rady a přestěhoval se do Bruselu. Členem této rady zůstal až do roku 1576. Nadále se ale věnoval vědecké činnosti, rozšiřoval svá starší díla a v r. 1567 zveřejnil své další stěžejní dílo *Praxis rerum civilium*, brzy přeložené do němčiny, francouzštiny a holandštiny.

Po rozhoření se náboženských sporů v Nizozemí v roce 1570 Damhouder, stoupenec katolické strany, sepsal své *Paraeneses christianaes*. Tato teologická práce s četnými výtahy z Bible, církevních otců a rozličných středověkých komentářů je věnována vévodovi z Alby, zemskému místodržícímu. Krátce nato následovala další teologická práce, která ale nevyšla tiskem a dnes je ztracena.

Joos de Damhouder zemřel 22. 1. 1581 v Antverpách, zanechal po sobě tři děti, dvě dcery a syna Louise, který působil mezi léty 1585–1613 jako provinční právní rada ve Flandrech.⁸

V historickém knižním fondu VKOL se nachází Damhouderovo *Praxis rerum criminalium*, vydané v Antverpách z r. 1554, pod signaturou VKOL 7.623. Jde o latinské vydání díla, jež vyšlo nákladem Jeana Belléra. Kniha je svázaná v lepenkové vazbě potažené hladkou stříkanou hnědou kůží, na přední i zadní desce jsou vytlačeny jednoduché linky, hřbet je přetřen bílou

⁸ Damhouder, J. de. In: *Historicum.net: Home* [online]. 2012 [cit. 2012-10-13]. Dostupné z: http://www.historicum.net/no_cache/persistent/artikel/1588-1.

Obrázek č. 2: *Damhouder, Joos de: Praxis rerum criminalium. Antverpiæ 1554, VKOL sign. 7.623, titulní list.*

barvou a v prvním a druhém mezivazí se nachází ručně psaný název knihy a jméno autora, ořízka knihy je červeně stříkaná. Titulní list má nad impressem signet nakladatele Belléra. V knize jsou použity dřevorezové iniciály se zoomorfními motivy zalomené do pěti řádků.

Praxis rerum criminalium je Damhouderovým nejslavnějším dílem, které bylo často používané i citované jako jedno ze základních děl při čarodějnických procesech, mělo veliký vliv na trestní praxi i zákonodárství zejména v Nizozemí a v Německu. Pro dějiny práva i sociální poměry v těchto zemích během 16. století má jeho příručka neocenitelnou hodnotu. Damhouder však nebyl prvotním původcem tohoto díla, bezstarostně totiž opisoval od starších autorů a některé pasáže jsou zcela beze změny přejaty z knihy vlámského právníka Filipa Wielanta, která nebyla vydána ve své době tiskem.⁹ Některé informace si Damhouder upravil ke své potřebě a text obohatil také odkazy na další právníckou literaturu s originálními poznámkami, které vycházely z jeho vlastní městské právní praxe, a to zejména pasáže věnované čarodějnictví a užívání mučení.¹⁰ Damhouder se vlastně ani nesnažil přinést něco nového (i pasáže o čarodějnictví se nápadně podobají částem knihy Paula Grillanda *Tractatus de sortilegiis*),¹¹ ale jeho záměrem bylo pomoci nižším soudům a nabídnout jim přehlednou trestně-právní příručku. K dosažení lepšího pochopení a samozřejmě i větší popularity sloužilo 56 celostránkových ilustrativních dřevorezů, které doplňují celou knihu a vyzdvihují tak tuto příručku nad jiné.¹²

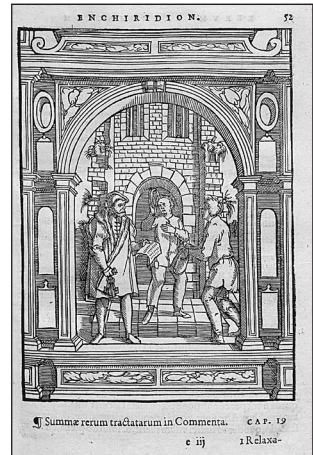
Damhouder ve své knize poukazoval na všeobecný prospěch potrestání zločinů, učil, že trest je nutný k udržení všeobecné kázně a počestnosti. Trest by podle něj neměl být příliš

9 HATTENHAUER, H. *Evropské dějiny práva*. Praha, 1998, s. 353.

10 Damhouder, J. de. In: *Historicum.net: Home* [online]. 2012 [cit. 2012-10-13]. Dostupné z: http://www.historicum.net/no_cache/persistent/artikel/1588-1

11 VKOL sign. 7.149. GRILLANDI, P. *Tractatus duo, unus de Sortilegiis Pauli Grilandi Castellionis Jcti Florentini etc.* Frankfurti apud Moenum, 1592.

12 STOLLEIS, M. *Juristen. Ein biographisches Lexikon von der Antike bis 20. Jahrhundert*. München, 1995, s. 159.

Obrázek č. 3: Dřevorezy znázorňující uvržení do vězení, útěky z vězení, propuštění z vězení.

nízký, aby byli odstrašeni ostatní, ale měl by vycházet ze spolehlivého řízení. Trestní proces byl důležitější než trestní právo hmotné a byl popsán od předvolání až po vynesení rozsudku.

Kromě procesního práva popisoval tresty a skutkové podstaty. V zákonech se vyskytovaly již staré a překonané druhy trestů, ale vedle nich se objevovalo stále více trestů podle uvážení, což se stalo záležitostí soudce. Ten se měl vyhýbat jak přílišné přísnosti, tak přílišné shovívavosti. Běžnými tresty byly např. trest smrti s konfiskací majetku, trest smrti bez konfiskace, zmrzačení, např. utětí ruky, veřejné pokárání s následným vyhnanstvím, vyhnanství s konfiskací majetku, veřejné vystavení, např. na pranýři, odnětí inkolátu aj.

Nejvyšším účelem trestu bylo zabezpečení míru v zemi a k tomu nebylo vždy třeba trestu smrti, daleko častější byl například trest vykázání ze země, který byl podle Damhoudera velice běžný, jelikož sociální vykořenění znemožňovalo další páchaní trestných činů. Existoval odstupňovaný systém trestu vyhnanství, jako vykázání ze země, vykázání uvnitř státu na určité místo, vykázání se ztrátou majetku, vykázání na dobu určitou a neurčitou, rozhodující zůstávalo, aby všichni podezřelí byli zneškodněni. Výčet trestných činů v *Praxis* odpovídal řádu křesťanského stavovského státu. Nejvýše stál „*crimen laesae majestatis divinae*“, tedy rouhání se Bohu v širším smyslu. Majestát příslušel jak Bohu na nebi, tak knížeti na zemi, přičemž provinění proti náboženství stála před proviněními proti zeměpánovi. Provinění proti státu zahrnovala např. vzpouru, porušení míru, falšování mincí apod. Teprve poté zaujímaly své místo v řadě deliktů usmrcení a loupež, pak následovalo cizoložství, sexuální delikty, krvesmilstvo, zhanobení panen, na závěr byla obsáhle vylíčena krádež jako prastarý majetkový delikt. Právo se zaměřilo na účel trestu, který spočíval v zabezpečení státu, býval často velmi krutý, ale usilující o nastolení míru v zemi.¹³

I když téměř veškerý text Damhouder převzal z Wielantova spisu, jehož anonymní rukopis měl patrně k dispozici, přeci jen se pokusil o vlastní tvorbu. Text hojně rozšířil o odkazy na právníckou literaturu i o své originální poznámky a dodatky, týkající se zejména čarodějnických deliktů (činů, přestupků). Nejčastěji Damhouder zmiňoval čarodějnické prohřešky v souvislosti s již zmiňovanou urážkou majestátu. Popisuje v těchto kapitolách rouhání, lhaní, hanobení povinností, odpadlictví od víry a její popření, herezi, kacírství a svatokupectví.

Obsáhlá část byla věnována čarodějnictví obecně. To podle autora zůstávalo nepotrestáno zejména díky ignoraci soudních úředníků a díky nejrůznějším tolerovaným zástěrkám, jako

¹³ HATTENHAUER, H. *Evropské dějiny práva*. Praha, 1998, s. 353.

byla astrologie, předpovídání budoucnosti, různé kouzelné zařikávání a formule. V dalších kapitolách poskytl definici a popis čarodějnictví. Ukazuje jej jako zlé a škodlivé lidské jednání ve spolupráci s ďáblem. Příznivci ďábla jsou podle něj nejhoršími nepřáteli lidstva. Damhouder se snažil poskytnout detailní informace, jak postupovat v odhalování čarodějnictví a jak postupovat při mučení, čili tortuře.¹⁴ Nejběžnější se dle něj osvědčily metody oholení vlasů a vůbec celého ochlupení na těle a prohledání všech tělesných otvorů, pro případ, že by v nich mohly být uschovány magické amulety, které by obviněným umožňovaly odolávat mučení. Damhouder trval na tom, aby jediný náznak vinny byl dostačující pro užití tortury k docílení doznání, i když na druhou stranu přiznával, že přílišné mučení může mít za následek i falešné doznání.

Damhouder také nabádal, aby se pečlivě rozlišovalo mezi kouzly ve jménu svatých, která se dějí z příkazu Ďábla, totiž že ten, kdo například s úmyslem vyléčení nabádá druhé k nejrůznějším pietním aktům, jako bývaly poutě na svatá místa, modlitby, rozdávání almužen, nemusí

jednat s požehnáním Boha, ale naopak ďábla. Dále by mělo být zcela rozhodně trestáno a potíráno věštění, tzv. zhoubné čary a magie lásky. Každá osoba, kterou Damhouder nazývá čarodějnici je prý v milostném vztahu s ďáblem a plní veškeré jeho příkazy, včetně míchání nápojů lásky a jejich prodávání. Nutno dodat, že ani tyto teze nebyly zcela originální, některé Damhouder opět přebíral, z již známého Grillandova traktátu *Tractatus de sortilegiis*. Pasáže o pochybných sroceních a sletech čarodějnic, stejně jako o zřeknutí se hostie pro změnu převzal ze snad nejznámější knihy o čarodějnictví, známého *Malleus malificarum* Jakoba Sprengera a Heinricha Institorise.

Jak to, že byl tedy tento, dnes bychom řekli plagiátor, tak často citován v následujících desetiletích při čarodějnických procesech? Souviselo to mimo jiné s tím, že ve své příručce věnoval objemnou část textu otázce tortury a připomeňme si, že nechal svoji knihu

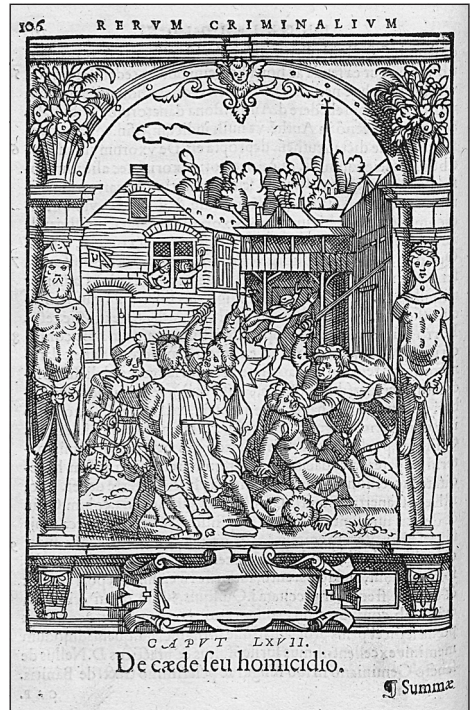
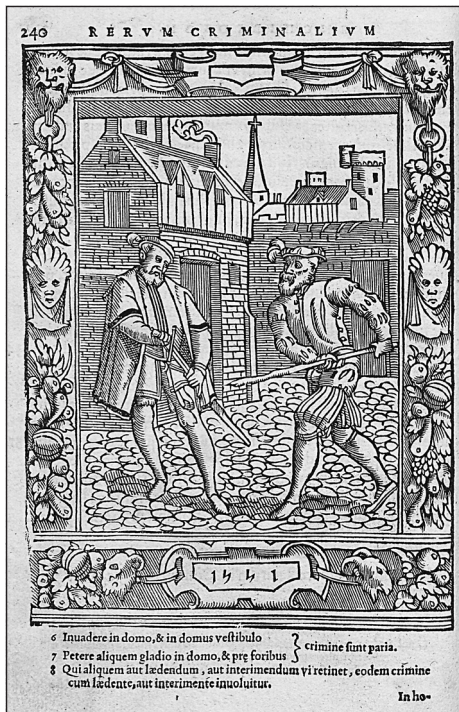
Obrázek č. 4: O kuplířství.

vybavit i celkem názornými ilustracemi. V oblasti mučení se Damhouder také nejvíce, kromě již citovaných autorů, spoléhal na své vlastní zkušenosti. Podle nich, jak již bylo zmíněno, má být podezřelý, či podezřelá nejprve ostříhána do hola a zbavena jakéhokoli ochlupení na těle, aby neukrývali předměty pomáhající při mučení. Teprve potom se mohlo skutečně začít s torturou. Aby tento svůj názor potvrdil, uvedl Damhouder ze své praxe konkrétní případ, který se odehrál v Bruggách.

Tam žila jedna stará žena, která se považovala za učednici Ježíše a rozličnými, až divotvornými způsoby léčila, například hrby nebo zlomené nohy. Nepracovala však s žádným lékařským náčiním ani jinými jasně viditelnými předměty, ale přiměla pacienty k náboženským úkonům jako byl například třídenní půst nebo vykonání poutě k sv. Arnoldovi nebo sv. Hubertovi. Taková praxe se ale zdála městskému soudci v Bruggách více než podezřelá a žena byla zatčena

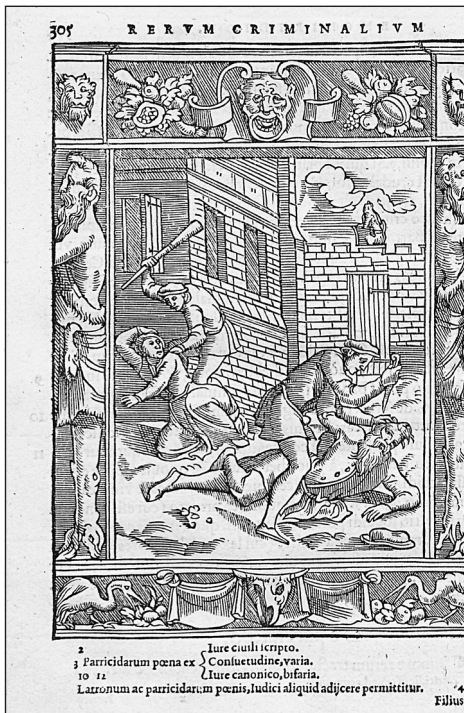
¹⁴ TULÁČEK, J. *Meč a váhy. o právu a jeho dlouhé historii*. Praha, 2010, 125 s., s. 78. ISBN 978-80-904762-0-2.

Obrázek č. 5: O zabíjení a vraždách.

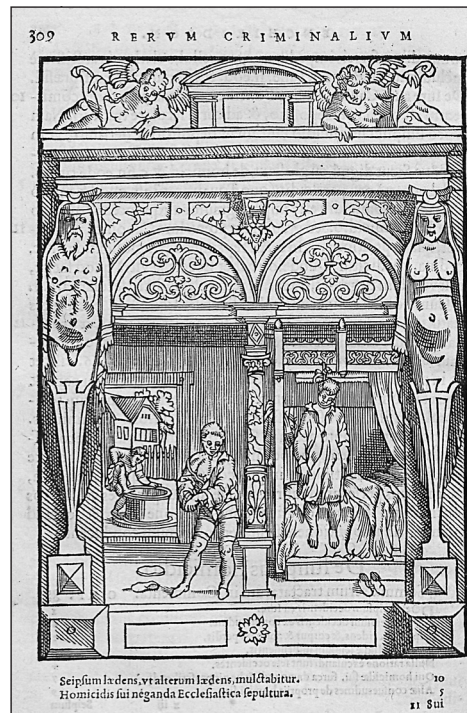
Obrázek č. 6: O zraněních.

a podrobena celkem bolestivému výslechu. Soudce především zajímala pravá podstata její léčivé síly. Žena ale stále tvrdila, že má léčivou sílu od Boha, neustále potvzovala svoji nevinu a popírala jakékoli spojení s ďáblem. Ještě když byla přivázána na skřipci, zeptala se přítomného městského radního, zda má potíže se dnou a zda mu může pomoci. Ten jí za to nabídl peníze, ovšem soudní písař a další přísedící to považovali za neslýchané, nechali ženu odvést a varovali radního, aby si dával pozor, co v přítomnosti této ženy dělá a co říká, a aby nepodstupoval žádná rizika, když ona může vládnout temnou silou. Jakmile ženu přivedli zpět, ptal se jí radní, jak by mu konkrétně mohla pomoci, jakými prostředky, a ona mu na to odpověděla, že postačí, pokud bude věřit v její léčivou sílu. Z tohoto soudci usoudili, že žena zajisté obcuje s ďáblem. Byl nařízen další výslech na skřipci a žena i přesto nadále popírala spojení s ďáblem. Nato bylo slyšení přerušeno a pokračovalo se další den, opět natažením na skřípec. I když už žena trpěla silnými bolestmi, stále se nepřiznávala. Někteří sudí již nechťeli v dalším mučení pokračovat, jiní na tom trvali, nakonec se shodli alespoň na krátké pauze, a pak v dalším pokračování tortury. To již žena začala reagovat, ovšem jinak, než si přísedící představovali, vysmívala se katovi i soudci, ukazovala prstem z jednoho na druhého a křičela, že nehledě na to, co už jí provedli, nikdy z ní nic nedostanou. Poté omdlela a bezradní porotci ji nechali odvést do vězení. Další den jí byly oholeny vlasy a ochlupení na celém těle, ale ani tak se žena nedoznala. Nakonec se v její vagíně našel pergamen s cizími jmény, neznámým písmem a zvláštními kříži. Nyní již byli soudci rozhodnuti pokračovat v mučení, a po několika minutách se žena doznala a potvrdila tak skutečnost, že bez objevení onoho pergamenu, by nebylo dosaženo přiznání. Pergamen jí propůjčil sílu, aby přestála mučení, a bez něj zůstala bezbranná.

Obrázek č. 8: Sebevražda.

Obrázek č. 7: Otcovražda.

Po jejím přiznání se začalo rokovat o trestu. Někteří navrhovali upálení, někteří brali na zřetel její vysoký věk. Nakonec se shodli na doživotním vykázání ze země pod pohružkou smrti. Nejprve byla předvedena na bruggské tržiště a vystavena na pranýři s parukou, kterou potom kat spálil, aby bylo naznačeno, že jen o vlások unikla smrti. Po této podívané byla žena vyvedena z města. Žena se prý uchýlila do jiného města, kde pokračovala ve své léčitelské činnosti, byla opět pohnána před soud a nyní již odsouzena k smrti a zaživa upálena.¹⁵ Tento případ je patrně z vlastní Damhouderovy praxe, jelikož u Weilanta se tento popis nevyskytuje.

V knize, která se nazývá právní příručkou a jde tedy v dnešní terminologii o odbornou literaturu, bychom asi čekali maximálně drobnou ornamentální výzdobu. Damhouderova *Praxis rerum criminalium* je ovšem něco docela jiného. Text totiž doprovází 56 precizních a detailních celostránkových dřevorezů v ozdobných rámcích a portálech. Ilustrace znázorňují jednotlivé zločiny a přestupky, právní procesy, metody mučení a dokonce i formy případných trestů.

Ilustrace jsou velice dynamické, počítají s perspektivou, autor užil i šrafování. Situace na nich jsou zcela názorné a dějově výpravné. Kromě účelu, který plní dokonale, tedy doprovází text názornými situacemi, dávají nám tyto obrázky také nahlédnout do běžného života vlámských obyvatel, ukazují, jak vypadaly ulice ve městech, jak vypadaly jejich domy vně

¹⁵ Damhouder, J. de. In: *Historicum.net: Home* [online]. 2012 [cit. 2012-10-13]. Dostupné z: http://www.historicum.net/no_cache/persistent/artikel/1588-1.

i vevnitř, jak vypadala, tržiště, náměstí, krajina a v neposlední řadě, jak se lidé oblékali. Velice realistické jsou dva dřevořezy zachycující formy tortury, a to nalévání vodou a natahování na skřípec. Zajímavé je také to, že reprodukce těchto ilustrací jsou v současnosti velice žádaným artiklem na různých internetových aukcích. V dalších vydáních Damhouderova díla bývaly používány tyto dřevořezy nadále, i když s drobnými obměnami, jež souvisely s osobou konkrétních rytců.

Jejich původním autorem, či spíše autorem předlohy byl s největší pravděpodobností Gerard de Jode (1509–1591),¹⁶ který žil a pracoval v Antverpách a působil jako grafik, tiskař, nakladatel a kartograf. Jako svobodný mistr byl v r. 1547 přijat do cechu sv. Lukáše a v roce 1551 obdržel tiskařské privilegium. Jeho konkrétní činnost až do roku 1560 však není jasná a snad tehdy získal a dokončil zakázku dřevořezů pro Damhouderovu knihu. Po roce 1560 se specializoval na publikování map, vytiskl edici světových map Giacomu Castaldiho a v r. 1564 rozsáhlou mapu světa Abrahama Ortelia, jeho pozdějšího hlavního konkurenta. V roce 1573 sestavil kolekci map do atlasu (*Speculum*), k čemuž získal v r. 1575 císařské a v r. 1577 královské španělské privilegium. V r. 1578 tak byl vydán atlas *Speculum orbis Terrarum* s textem Daniela Cellaria. Kromě Ortelia byl de Jode považován za jednoho z nejdůležitějších tvůrců map v 16. století, avšak oproti Orteliovi byl téměř zapomenut.

Určitě tehdy netušil, že se jeho dřevořezy s vesměs smutnými a hrůznými náměty stanou tak populární, nebo že tak zpopularizují jinak celkem strohou trestně-právní knihu.

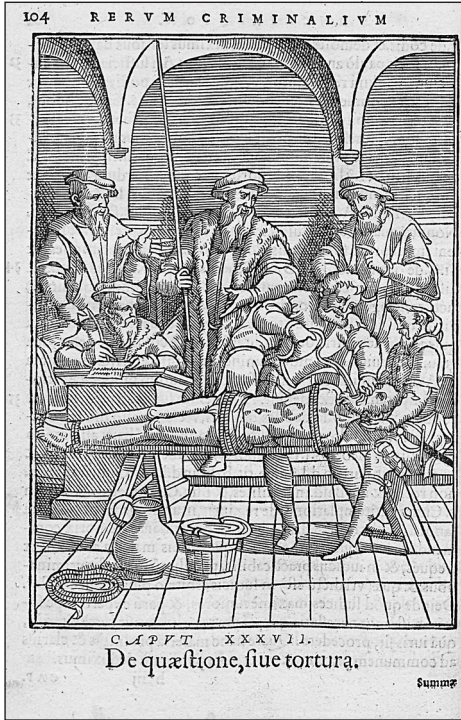

Obrázek č. 10: Možné fyzické tresty.

Obrázek č. 9: O loupeži.

¹⁶ Jako autora těchto dřevořezů, i když nejsou signovány, jej označuje Britská národní knihovna nebo Německé národní muzeum v Norimberku, mohl být autorem pouze předloh, ne přímo rytcem.

Obrázek č. 12: Forma mučení – natažení na skřípec.

Obrázek č. 11: Forma mučení – nalévání vodou.

JOOS DE DAMHOUDER: PRAXIS RERUM CRIMINALIUM

Summary: Joos de Damhouder (1507–1581), was a jurist from the Seventeen Province, whose works had lasting influence on European criminal law. Born in Bruges, Damhouder studied law in Leuven and Orleans. After obtaining his doctorate, he practiced law as a talesman and advocate in Bruges, then become a clerk of the urban criminal court. In 1552 he was made a member of the Dutch Council of Finance, and held that office until 1575. He died 1581 in Antwerp. His principal work was the *Praxis rerum criminalium*, a manual on the practice of criminal law, which he almost entirely plagiarised from an unpublished text by *Filips Wielant* and from other works. The book was a great success and saw numerous translations in other languages, partly due to Damhouder's novel approach of illustrating the various crimes and procedural stages with woodcuts by Gerard de Jode. The most immediate impact of Damhouder's work was on the witch trials of the time, in which this book was cited regularly as fundamental work. The big part of the chapters about witchcraft he copied from Paulus Grillandus's *Tractatus de sortilegiis*. According to *Praxis*, witchcraft was a heinous crime that went so long unpunished, because of lazy clerks, which also covered love charm, fortune-telling, astrology and other ill practices. Damhouder himself wrote practical advice on how to conduct interrogations of suspected witches under torture.

Keywords: Damhouder, Jurist, criminal law, *Praxis rerum criminalium*, Wielant, woodcuts, de Jode, witch trials, crime, torture.